

До 175-річчя
Національного
педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова

НАУКОВИЙ ЧАСОПИС

НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА

СЕРІЯ 18

ЕКОНОМІКА І ПРАВО

ВИПУСК 6

*Петришина Н. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ДО ПРОБЛЕМИ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: МАСШТАБИ ТА БАЗОВІ ПОКАЗНИКИ

Постановка проблеми. Роль держави в економіці сучасної України надзвичайно важлива. Так, однією з визначальних економічних функцій держави є функція держави, яка проявляється в максимальному та якісному забезпеченні суспільства громадськими благами, що є однією з умов стабільного соціально-економічного розвитку країни. Вирішення проблеми виробництва суспільних благ “лягає на плечі” держави, яка повсякчас підкреслює необхідність існування державного сектора економіки в ринкових умовах. Тому державний сектор є важливою умовою ефективного функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки.

Незважаючи на незначну макроекономічну стабілізацію, що намітилась в останні роки, багато проблем розвитку і подальшого формування соціально ринкових відносин української економіки недостатньо розглянуто теоретично і не вирішено практично. Однією з таких проблем є проблема масштабів державного сектора економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження сутності особливостей функціонування державного сектора економіки та його масштабів присвятили свої дослідження багато вітчизняних учених: А. Мельник, О. Оболенський, О. Процик та ін. Серед сучасних дослідників визначними є: С. Мочерний, Я. Ларіна, Е. Балацький, Е. Ставровський, Д. Медведєв, О. Длугопольський, Л. Червова, Л. Кузьменко, О. Головінов та інші. Крім того, зазначене коло питань знайшло своє відображення у працях таких російських науковців, як, А. Віссаріонов, Л. Ходов, Л. Якобсон, А. Ілларіонов, Т. Морозова, А. Пікулькіна, Н. Іванов, А. Бабіч та інших. Визнаними прибічниками державного втручання серед зарубіжних дослідників, слід відзначити: А. Вагнера, Дж. Гелбрейта, Ф. Енгельса, Дж. Кейнса, К. Маркса, А. Маршалла, В. Ойкена, П. Самуельсона та ін.

Невирішені частини загальної проблеми. Актуальність дослідження державного сектору підсилюється невирішеністю багатьох ключових проблем. На сьогодні, в Україні не існує стратегії розвитку державного сектору як елемента національної економіки, відсутня нормативно-правова урегульованість таких понять як державний сектор та державна власність, відсутня чітка методика визначення частки державного сектору в економіці країни. Результати досліджень свідчать про те, що проблема оптимального обсягу державного сектору залишається відкритою, і однозначної відповіді на це питання не існує.

Для оцінки економічного потенціалу державного сектору в національному господарстві і виявлення його функціональної ролі все більше актуальними стають не якісні, а кількісні показники. Саме їх комплексний аналіз надає можливість виявити його складові і визначити реальний стан державного сектору.

Мета дослідження. Визначити кількісні показники державного сектора економіки

України з позиції визначення поняття в цілому, і методологію кількісної оцінки масштабів тих його елементів, які пов'язані з виробничою і підприємницькою діяльністю.

Основні результати дослідження. Показник обсягу державного сектора відображає частку національної економіки, найбільш повно регульовану органами державної влади. Ученими пропонуються різні критерії співвідношення державного й недержавного секторів. Так Н. Іванов обґрунтовує оптимальний розмір державного сектора у межах 20-30% [4, 27], Є. Ставровський вважає, що державний сектор в економіці країни має становити 20-35% [10, 12], подібні параметри визначають багато російських і західних учених.

Зараз в Україні визначення частки держсектора здійснюється на підставі затвердженої “Методики визначення питомої ваги державного сектора в економіці”. Наказом Міністерства економіки України, Державного комітету статистики й Фонду державного майна України від 4 листопада 2003 р. №307/375/1963 була затверджена “Методика визначення питомої ваги державного сектора в економіці” [8, 60]. Д. Н. Медведєв подає деякі пропозиції вказаної методики, спрямовані на підвищення якості оцінки частки державного сектора [7, 108].

Масштаби державного сектора економіки можна оцінювати з двох позицій:

1) через показники запасів і потоків; 2) через абсолютні та відносні величини.

Обсяг державної власності є запасом ресурсів, якими володіє держава, тоді як обсяг державних доходів і витрат є потоком засобів, які мобілізуються, а потім витрачаються урядом на фінансування різних програм. Проте стійкого взаємозв'язку ланок “запаси-потоки” в державному секторі не існує, оскільки держава фінансує свої витрати не лише за рахунок доходів з капіталу, який їй належить, але і за рахунок податкових надходжень. Причому основна частина зібраних податків спрямовується не на примноження капіталу, який знаходиться в розпорядженні держави, а на вирішення поточних завдань перерозподілу та фінансування колективних благ. Внаслідок цього показники питомої ваги державного сектора, які розраховуються, з одного боку, на базі масштабів державної власності, а з іншого – на основі доходів і витрат державного бюджету, можуть суттєво відрізнитися (перші суттєво поступаються другим) [2, 11].

Розмір державного сектора через абсолютні величини оцінюється за абсолютною чисельністю державних службовців, абсолютним обсягом державних активів або абсолютною величиною державних витрат [5, 18]. Проте найчастіше масштаби державного сектора аналізують за відносними показниками, серед яких найпоширенішими є: питома вага зайнятих в державному секторі в загальній чисельності зайнятих; питома вага активів, що знаходяться в державній власності, в усіх національних активах; питома вага державних витрат у ВВП країни; питома вага податків у ВВП тощо.

Оптимального розміру державного сектора економічною наукою не встановлено, тому кожна країна, залежно від соціально-економічних, політичних, історичних та культурних умов, відпрацьовує власні механізми функціонування цього сектора економіки та визначає його роль і межі. В зарубіжній методиці оцінки розмірів державного сектора найпоширенішими індикаторами є “державні витрати до ВВП” та “державні доходи(податки) до ВВП”.

Індикатор “державні витрати до ВВП” показує той обсяг річного продукту, що концентрується державою, а потім нею перерозподіляється. Дані про рівень державних витрат у ВВП по країнам ОЕСР[3,5] свідчать, що частка державної активності в середньому зросла в 1,53 рази (з 28,9% до 44,3%). Найбільша частка витрат, яка мобілізується державою, в 2005 р. спостерігалась у Швеції (58,3%), Данії (56,7%), Франції (55,9%) та Фінляндії (51,1%), що пов'язано з особливостями функціонуванням держав загального добробуту. Найменша частка державних витрат у ВВП станом на 2005 р. зафіксована в таких країнах, як Корея (28,1%), Ірландія (33,8%), Австралія (34,7%), США (35,0%) та Швейцарія (36,4%), що пояснюється домінуванням неоліберальних ідей в розвитку економік цих країн та особливостями їх політичного устрою.

Проаналізуємо державний сектор України за часткою державних витрат у ВВП економіки України протягом 1992-2005 рр. Статистичні дані свідчать, що частка державних витрат у ВВП економіки України відповідно становила: у 1992 р. – 38,1% [12, 46; 11, 93], у 1995 р. – 44,6% [21, 34; 12, 44], у 1996 р. – 41,9% [13, 13; 13, 38], у 1997 р. – 36,8% [17, 37; 14, 59], у 1998 р. – 30,4% [13, 37; 15, 61], у 1999 р. – 26,7% [13, 37; 16, 52], у 2000 р. – 28,3% [21, 34; 17, 57], у 2001 р. – 27,2% [21, 34; 18, 58], у 2002 р. – 26,7% [21, 34; 19, 54], у 2003 р. – 28,4% [21, 34; 20, 55], у 2004 р. – 29,7% [21, 34; 21, 53], у 2005 р. – 33,4% [21, 34; 21, 53].

Як бачимо, частка державних витрат зростала з 1992 р. (38,1%) до 1996 р. (41,9%) та з 2003 р. (28,4%) до 2005 р. (33,4%), але починаючи з 1997 р. почала знижуватись з 36,8% до 26,7% у 2002р. Як зазначалось вище, у сучасних розвинених країнах цей показник варіюється у межах 30% - 60%. Отже, протягом 1992-2005рр. Україна посідала вагомe місце у світовому просторі, за винятком кількох років, а саме з 1999 по 2004 р., внаслідок падіння виробництва та загального спаду в економіці. Тенденція до зниження частки державних витрат у ВВП – закономірна, оскільки відображає перехід від повного підпорядкування всіх фінансів суспільства державі до формування власне державного сектора економіки.

Таким чином, зменшення видатків зведеного бюджету не обов'язково означатиме зменшення ролі держави, але може означати неспроможність влади мобілізувати достатню кількість ресурсів. Таке різке скорочення бюджетних доходів (що багато в чому пояснюється стрімким падінням виробництва і втратою ефективних платників податків) значно звузило можливості уряду, особливо центрального, впливати за допомогою видатків на економічні і соціальні процеси, особливо на хід структурної перебудови економіки. Адже роль уряду, яка обмежується рамками використання ресурсів, у виконанні своїх функцій змінюється. Ці зміни впливають на видатки і перешкоджають їх зменшенню. Підтвердженням цієї тези може служити те, що місцеві органи влади почали виконувати функції, які раніше належали центральним (забезпечення житлом, послуги охорони здоров'я, піклування про дітей тощо). Виконання таких соціальних функцій місцевими органами влади разом зі зростаючим очікуванням, що центральні органи влади зглядять негативні наслідки реформ, збільшує необхідні розміри бюджетних витрат на соціальні програми [6, 186].

Вважається, що між часткою державних витрат у ВВП і масштабом держсектора існує прямий взаємозв'язок. Отже, через дію закону А. Вагнера розмір держсектора буде зростати зі зростанням національного виробництва.

Аналіз показника “державні доходи (податки) до ВВП” аналогічно до індикатора “державні витрати до ВВП” засвідчує зростання податкового навантаження. В середньому, частка податків у ВВП по країнах - членах ОЕСР, за 1965-2005 рр. збільшилась в 1,59 рази (з 26,4% до 42,0%). Максимальним рівнем податкового навантаження на економіку в 2005 р. характеризуються Швеція (58,7%), Данія (57,1%), Фінляндія (53,2%) та Франція (50,1%). Мінімальний податковий тиск в 2005 р. демонстрували такі країни, як Японія (27,1%), США (28,9%) та Австралія (30,6%). Знову ж таки, незначний обсяг податкових вилучень обмежує можливості фінансування соціальних видатків та колективних благ урядом, а, отже, вимагає проведення соціально-економічної політики згідно доктрин неолібералізму [22]. В Україні даний показник становить станом на 2005р. – 31,5% [21, 309].

У літературі також виділяється ряд показників, які характеризують обсяг державного сектора в економіці країни [1, 34]. Для оцінки масштабів державного сектора недостатньо якогось одного критерію, оскільки за різними аспектами соціально-економічної діяльності позиції держави можуть значно відрізнятись.

Загальні уявлення про масштаби державного сектора України вже склалися. Але, при здійсненні прогнозно-аналітичних розрахунків в ряді випадків необхідно виходити на узагальнену оцінку участі державного сектора в економіці. Для проведення розрахунків, слід використати інтегральний показник відносного масштабу держсектору, який, на наш погляд включає наступні показники: 1) Кскп, 2) Кзко ЄДРПОУ, 3) Кввп, 4) Квдв, 5) Кіок, 6) Кпод. надх., 7) Коз.і обчислюється за формулою:

$$K_{int} = (K_{скп} + K_{зко} \text{ЄДРПОУ} + K_{ввп} + K_{вдв} + K_{іок} + K_{под. надх.} + K_{оз.і}) / 7 \quad (1.1)$$

де K_{int} – інтегральний показник питомої ваги державного сектора в економіці;

$K_{скп}$, $K_{ко} \text{ЄДРПОУ}$, $K_{ввп}$, $K_{вдв}$, $K_{іок}$, $K_{под. надх.}$, $K_{оз.і}$ - частка державного сектору відповідно в середньорічній кількості працівників, в кількості об'єктів ЄДРПОУ, в валовому внутрішньому продукті, в валовій доданій вартості, в інвестиціях в основний капітал, в податкових надходженнях, в загальному обсязі основних засобів.

Як видно з формули (1.1), інтегральний коефіцієнт є середньоарифметичною величиною семи коефіцієнтів $K_{скп}$, $K_{ко} \text{ЄДРПОУ}$, $K_{ввп}$, $K_{вдв}$, $K_{іок}$, $K_{под. надх.}$, $K_{оз.і}$. Розглянемо дані коефіцієнти детальніше.

Питома вага середньорічної кількості працівників у державному секторі економіки у загальній кількості працівників – $K_{скп} = LO / L$, де LO – середньорічна кількість працівників у державному секторі; L – загальна кількість працівників у народному господарстві. Коефіцієнт $K_{скп}$ характеризує ресурсну міць державного сектора, а саме: ступінь поглинання ним робочої сили.

Питома вага кількості об'єктів ЄДРПОУ державної форми власності у загальній кількості об'єктів ЄДРПОУ – $K_{ко} \text{ЄДРПОУ} = KO / K$, де KO – кількості об'єктів ЄДРПОУ державної форми власності; K – загальній кількості об'єктів ЄДРПОУ.

Питома вага валового внутрішнього продукту сектору загального державного управління у загальному обсязі ВВП – $K_{ввп} = VO / V$, де VO – валовий внутрішній продукт сектору загального державного управління; V – загальний обсяг ВВП.

Питома вага валової доданої вартості державного сектора у ВВП – $K_{вдв} = D / Y$,

де D – додана вартість, вироблена у державному секторі в поточних цінах; Y – валовий внутрішній продукт (ВВП) країни в поточних цінах. Коефіцієнт $K_{вдв}$ показує масштаби державного сектора з погляду результатів його діяльності.

Питома вага інвестицій в основний капітал у державному секторі у загальному обсязі народногосподарських інвестицій – $K_{іок} = IO / I$, де IO – обсяг інвестицій в основний капітал, зроблених у державний сектор економіки; I – загальний обсяг інвестицій у поточних цінах. $K_{іок}$ – визначає можливості держави та “довгостроковий” потенціал, закладений у державному секторі, оскільки інвестиції створюють передумови для подальшого динамічного розвитку національної економіки.

Питома вага податкових надходжень у ВВП – $K_{под. надх.} = T/V$, де T – загальна кількість податкових надходжень; V – валовий внутрішній продукт (ВВП) країни.

Питома вага основних засобів державної форми власності до загального обсягу основних засобів – $K_{оз.} = OZ/Z$, де OZ – основні засоби державної форми власності; Z – загальний обсяг основних засобів.

Вибір коефіцієнтів $K_{скп}$, $K_{ко}$ ЄДРПОУ, $K_{ввп}$, $K_{вдв}$, $K_{іок}$, $K_{под. надх.}$, $K_{оз.}$ обумовлений їх змістовим навантаженням. Наприклад $K_{скп}$, і $K_{оз.}$ відображають долю основних макрофакторів(праця і капітал), яка знаходиться в розпорядженні державного сектора і чим досягає достатньо повного врахування витратного аспекту його діяльності; показник $K_{ввп}$ відображає результати (валовий випуск, тобто макропродукт країни), які отримало підприємство державного сектору; $K_{ко}$ ЄДРПОУ характеризує відносну масу державного сектору з точки зору числа господарських структур, які входять до його складу; $K_{вдв}$ показує масштаби державного сектора з погляду результатів його діяльності; $K_{іок}$ визначає можливості держави та “довгостроковий” потенціал, закладений у державному секторі, оскільки інвестиції створюють передумови для подальшого динамічного розвитку національної економіки; $K_{под. надх.}$ – частку доходів країни. Використання даних коефіцієнтів за методом середньоарифметичного означає, що всі вищезгадані показники являються рівноправними.

Коефіцієнт $K_{інт}$ може розраховуватись по основним галузям економіки. Необхідність його оцінки передбачає той факт, що масштабні показники державного сектору $K_{скп}$, $K_{ко}$ ЄДРПОУ, $K_{ввп}$, $K_{вдв}$, $K_{іок}$, $K_{под. надх.}$, $K_{оз.}$ можуть суттєво відрізнитися і тим самим дезорієнтувати дослідження відносно його істинних розмірів. Показник $K_{інт}$ представляє собою усереднену долю державного сектора в економіці(галузі, регіоні), виражену у відсотках. Змінюватися показник $K_{інт}$ може від 0 до 100%.

При всій своїй формальній не строгості показник $K_{інт}$ дозволяє вийти на більш-менш однозначну, кількісно визначену оцінку масштабу державного сектора. В Україні цей показник протягом 1992-2005 рр. становив: у 1992 р. – 47,9%, у 1993 р. – 54,6%, у 1994 р. – 38,6% [11, 118, 30, 273, 93, 117], у 1995 р. – 39,6% [12, 348, 29, 44, 345], у 1996 р. – 33,8% [13, 315, 13, 20, 25, 38], у 1997 р. – 30% [14, 307, 59], у 1998 р. – 26,9% [15, 316, 47, 61, 95], у 1999 р. – 24% [16, 293, 40, 52], у 2000 р. – 22,3% [17, 37, 42, 311, 57], у 2001 р. – 22,4% [18, 329, 326, 42, 58], у 2002 р. – 20,8% [19, 317, 42, 54, 314], у 2003 р. – 21,8% [19, 317, 42, 54, 314], у 2004 р. – 19,9% [20, 319, 41, 324, 55, 320], у 2005 р. – 12,8% [21, 387, 309, 34, 39, 312, 53, 309]. Отже, починаючи з 1995 р. частка державного сектора почала зменшуватись до 2005 р.

Отже, аналіз розвитку державного сектора в динаміці зменшення показника Кінт демонструє збільшення – посилення ролі і участі державного сектора протягом 1992-1993 рр., але починаючи з 1993 р. відбувалося поступове зниження інтегрального коефіцієнта масштабу державного сектора, і як наслідок послаблення позицій державного сектора в економіці України.

Отримані результати дають не повну оцінку розміру ДСЕ України, оскільки вони: не враховують об'єкти комунальної власності та акціонерні товариства, контрольний пакет акцій яких належить державі та не враховують малих підприємств та фізичних осіб, зайнятих підприємницькою діяльністю.

Висновки. Розглянувши існування державного сектора та його масштаби в умовах ринкової трансформації економіки України слід зазначити що:

1. Практично в усіх країнах має місце тенденція до зниження державного сектора, і державний сектор України не є виключенням. Але, незважаючи на масштабні процеси його трансформації під впливом приватизації, є великі частки держсектора у таких сферах як: військово-промисловий, паливно-енергетичний, транспортний комплекси та ін.[9]. Великі обсяги державного сектора вважались головною причиною низької ефективності економіки країни. Державний сектор економіки України виник внаслідок зменшення державної власності під гаслом її непотрібності, оскільки формувався з тих об'єктів господарювання, які ще не встигли приватизувати.

2. Сучасні стандарти статистичних спостережень, що проводяться на Україні, на жаль, не дозволяють повністю описати кількісно державний сектор, оскільки не ведеться облік базових параметрів економічної діяльності акціонерних товариств із домінуючою державною часткою, а ця організаційно-правова форма приблизно містить у собі до 50% держсектора.

3. Проведений аналіз показав, що темпи скорочення обсягу державного сектора в економіці України, пов'язаного з лібералізацією господарського життя та приватизаційних процесів, різко сповільнилися у 1995 – 2005 роках. Можна стверджувати, що зараз частка державного сектора перейшла з фази різкого скорочення у фазу монотонного скорочення, а сама приватизація перестала виконувати системоутворюючу функцію і почала обумовлюватися природними економічними процесами. Приватизаційні процеси прийняли більш “зрілу” форму та почали реалізовуватись виключно на ринковій конкурентній основі.

4. Слід також вказати на низьку ефективність держсектора України. Основними причинами такого стану є недоліки управління, вузькість інвестиційної бази, утримання завищеного штату співробітників, рівень соціального забезпечення населення, соціально-економічна та політична ситуація в країні, загострення глобальних екологічних проблем тощо.

5. На даному етапі доцільно здійснити переоцінку ролі й місця державного сектора, внаслідок змін соціально-економічної ситуації, як всередині країни, так і за її межами. В перспективі досягнення підвищення ефективності державного сектора можливо двома шляхами. Перший – впровадження високоефективної системи управління державним сектором економіки України; другий – мінімізація самого державного сектора, шляхом розширення сфери приватного підприємництва й звуження сфери державного сектора.

Використані джерела:

1. Балацкий Е. В. Проблемы оценки масштабов и эффективности государственного участия в экономике // Вестник Моск. ун-та. Сер. 6. Экономика. – 1997. – № 6. – С. 22-44, 34-35.
2. Государство и отрасли инфраструктуры в современной рыночной экономике. – М.: Наука, 2001. – с. 11.
3. Длугопольський О. В. Політекономія публічного сектора: західні орієнтири // Економічна теорія: Науковий журнал. – 2006. – № 2. – С. 3-16.
4. Иванов Н. Приватизация государственной собственности // Экономика Украины. – 2001. – № 4. – С. 23-30. – С. 27.
5. Илларионов А., Пивоварова Н. Размеры государства и экономический рост // Вопросы экономики -2002. – № 9. – С. 18-45.
6. Малий І. Й., Галабурда М. К. Економіка державного сектора: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 280 с. – С. 186.
7. Медведєв Д. М. Розвиток державного сектора економіки в Україні. – 08.02.03. – Донецьк, 2006. – 191 с. – С. 107-109.
8. Методика определения удельного веса государственного сектора в экономике // Государственный информационный бюллетень про приватизацию. – 2004. – № 1. – С. 60-61.
9. Процик О. Моделювання оптимального обсягу державної власності // Інтернет: www.spfu.gov.ua/ukr/journal/200505/5_17_27.pdf
10. Ставровський Е. О формировании государственного сектора экономики // Экономика Украины. – 1999. – № 7. – С. 12-19.
11. Статистичний щорічник України за 1995 рік / Міністерство статистики України; Відп. за вип. В. В. Савченко. – К.: Техніка, 1996. – 576 с. – С. 118.
12. Статистичний щорічник України за 1996 рік / Державний комітет статистики України; Відп. за вип. О. Г. Осауленко. – К.: Українська енциклопедія, 1997. – 618 с.
13. Статистичний щорічник України за 1997 рік / Держкомстат України; Під ред. О. Г. Осауленка. – К.: Українська енциклопедія, 1999. – 624 с.
14. Статистичний щорічник України за 1998 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка. – К.: Техніка, 1999. – 576 с.
15. Статистичний щорічник України за 1999 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка – К.: Техніка, 2000. – 648 с.
16. Статистичний щорічник України за 2000 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка – К.: Техніка, 2001. – 600 с.
17. Статистичний щорічник України за 2001 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка – К.: Техніка, 2002. – 648 с.
18. Статистичний щорічник України за 2002 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка – К.: Консультант, 2003. – 663 с. – С. 330.
19. Статистичний щорічник України за 2003 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка. – К.: Консультант, 2004. – 632 с. – С. 316.
20. Статистичний щорічник України за 2004 рік / Держкомстат України; За ред. О. Г. Осауленка; Відп. за вип. В. А. Головка. – К.: Консультант, 2005. – 632 с. – С. 322.
21. Статистичний щорічник України за 2005 рік / Державний комітет статистики України; За ред. О. Г. Осауленка. – Київ: Консультант, 2006. – 592 с. – С. 310.
22. ECO / WKP-2001 // OECD Economic Outlook. OHCD National Accounts and OECD Calculations. – 2000, – № 58; www.eurostat.eu.int/com/m/eurostat.

А н н о т а ц и я

В статтє проаналізовані масштаби державного сектора економіки України і міра. Масштаби державного сектора розглянуті з 2 позицій, через показателі запасів і потоків і через абсолютні і відносні величини. Виведен інтегральний показател відносного масштаба державного сектора економіки України за годь її незалежності.

З М І С Т

ЕКОНОМІКА

Загальні проблеми економічної теорії

Довбенко М. В.

ЯКІСНА ОСВІТА – ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР
У ДОСЯГНЕННІ НОБЕЛІВСЬКИХ РЕЗУЛЬТАТІВ 3

Каленюк І. С.

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК У РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ 10

Музичук І. В.

СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНА ЕКОНОМІКА:
ІСТОРІЯ ПОГЛЯДІВ І СУЧАСНЕ ТРАКТУВАННЯ 15

Радченко В. В.

ПЕРВІСНЕ НАГРОМАДЖЕННЯ ТА ВЛАСНІСТЬ
В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ 21

Польська І. І.

ПРОБЛЕМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ
ЯК ВАЖЛИВОЇ СКЛАДОВОЇ ГОСПОДАРСЬКОГО МЕХАНІЗМУ 27

Підпригора Л. А.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ:
ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ І ПОКАЗНИКИ 33

Петришина Н. В.

ДО ПРОБЛЕМИ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ
ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ:
МАСШТАБИ ТА БАЗОВІ ПОКАЗНИКИ 42

Манжула Є. В.

КОЛЕКТИВНА ВЛАСНІСТЬ В УКРАЇНІ 49

Бицюра Ю. В.

ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ АКЦІОНЕРНОЇ ВЛАСНОСТІ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ 55

Штундер І. О.

ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ
ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ 63

ПРАВО

Теорія та історія держави і права

Андрусишин Б. І.

ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ
ЯК ГАРАНТ ПРАВОВОГО СУСПІЛЬСТВА 70

Скригонюк М. І.

ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ПЛЕБСОПРОЦЕСІВ,
ЩО ЗАЛЕЖАТЬ ВІД ІНШИХ ГЕОКОСМІЧНИХ ЯВИЩ 74

Кушинська Л. А.

ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО, РЕФОРМОВАНЕ
ХРИСТИЯНСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ 79

Цапко О. М.

ІДЕЙНА ТА ПОЛІТИКО-ПРАВОВА СПРЯМОВАНІСТЬ
УКРАЇНСЬКОГО ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ В 60-70 РР. ХХ СТОЛІТТЯ 83**Конституційне право**

Огірко Р. С.

СВІТОГЛЯДНЕ ПРАВО –
ІНСТИТУТ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ 89

Шатковський Я. М.

ЛЮДИНОЦЕНТРИСТСЬКА ІДЕОЛОГІЯ
ЯК ОСНОВА ДЛЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАПРОВАДЖЕННЯ
ОБОВ'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ 95**Цивільно-правові науки**

Головко Л. О.

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМ
ТА СХІДНОЇ ТРАДИЦІЇ ПРАВА
НА СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ 99

Михальнюк О.

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ПОРУКИ В ЗАКОНОДАВСТВІ,
ЩО ДІЯЛО НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ХІ – ПОЧ. ХІХ СТ.СТ. 104

Боржемська О. М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУМІЖНИХ ПРАВ
ЕСТРАДНИХ ВИКОНАВЦІВ В УКРАЇНІ 112**Кримінально-правові науки**

Тихомирова Т. О.

ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЯК СУБ'ЄКТ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я 118**Міжнародне право та порівняльне правознавство**

Солодка О. М.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ
З ОБМЕЖЕНИМ ДОСТУПОМ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НАТО 122

Курило В.В.

ПОРЯДОК РЕЕВАКУАЦІЇ БІЖЕНЦІВ
ІЗ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ 1917 – 1918 РР.) 127

Марущак А. І.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА
ГРОМАДЯН НА ІНФОРМАЦІЮ..... 132

Гашимов Е. Г

ПРАВО МЕЖДУНАРОДНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ..... 141

Коваленко С. О.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ПРАЦЯХ ЮРИСТІВ-МІЖНАРОДНИКІВ 148

**Проблеми теорії та методології викладання
економічних та правових дисциплін**

Андрусішин Б. І. Гуз А. М.

СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
З ПРАВознавства у загальноосвітніх закладах України
(1991-2006 рр.) 153

Куклін О.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ 159

Коба Н. В., Смоляр Л. Г.

ФАКТОРИ УСПІШНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ 167